

In memoriam dr. Ivanu Jeliću i dr. Fikreti Jelić-Butić

Dr. MIRKO VALENTIĆ

Užasna tragedija u novozaagrebačkom naselju Zapruđe odnosi u plamenu vatre živote dvoje vodećih znanstvenika novije hrvatske povijesti: dr. Ivana Jelića i njegove supruge dr. Fikrete Jelić-Butić.

Svojim optimizmom i istančanim osjećajem za više ideale godinama su poticali ljude na poštovanje, zbližavanje i prijateljstva. Njihova vedrina bila je zapravo onaj profinjeni odsjaj duhovne veličine ovih znanstvenika, koji nas neočekivano i prerano ostaviše.

Ivan Jelić rođen je u Zagvozdu, općina Imotski, 3. lipnja 1933. godine. Nakon završene učiteljske škole u Splitu 1951. službovao je tri godine kao učitelj u splitskom i sinjskom kotaru. Godine 1955/56. upisao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu povijesnu grupu predmeta. Diplomirao je 1962. i iste godine zaposlio se u Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske, danas Institut za suvremenu povijest. Prve radove objavio je 1963. godine. Radeći u Institutu proučavao je isključivo i sustavno noviju nacionalnu povijest. Težište je Jelićeva znanstvenog interesa razmatranje Hrvatske u drugom svjetskom ratu. U želji da unaprijedi hrvatsku historiografiju i potakne studij suvremene povijesti hrvatskog naroda, godine 1969. pokreće Časopis za suvremenu povijest, ostavši vjeran svojim idealima do posljednjeg dana svog života. S ponosom, optimizmom i pouzdanjem gledao je na razvoj historijske znanosti, vjerujući da je njezina zadaća pronalaženje historijske istine, ma kako to bilo teško a ponekad i bolno, što je u nekoliko navrata i doživljavao u svom životu, strpljivo podnoseći napade i osude s različitih strana.

Svojim mentorskim i pedagoškim radom pomagao je mnogim mladim istraživačima u Hrvatskoj i izvan njezinih granica. Bio je voditelj i mladim historičarima s više raznih sveučilišta u Americi.

S desetak knjiga i više od stotinu rasprava i studija zadužio je našu historiografiju. Dugo ćemo se svi zajedno sjećati dr. Ivana Jelića s toplim poštovanjem i zbog toga što je bio pouzdan član brojnih društava, organizacija i redakcija, gdje je također ostavio dio svoje vedrine i ljubavi.

Njegova supruga Fikreta rođena je 1. kolovoza 1934. u Banjaluci gdje je 1953. završila realnu gimnaziju. Također je diplomirala na Zagrebačkom sveučilištu, također je 1962. došla u Institut, radeći prije toga tri godine u Bihaću,

u Zavičajnom muzeju. Također je proučavala noviju nacionalnu povijest. I teško je zapravo bilo što reći za Ivana a da u isto vrijeme to ne kažemo i za Fikretu. Svojim monografijama utemeljila je istraživanje najosjetljivijih tema naše najnovije povijesti.

Postojala je tiha nada da će ovu strašnu tragediju, koja se dogodila u suton 6. travnja, preživjeti bar Fikreta. Zajedno s liječnicima u Traumatološkoj bolnici na Odjelu za opekotine osluškivali smo, vjerovali i nadali se. Nažalost, 8. travnja ugasio se i njezin život.

Dragi rođaci, dragi naši prijatelji, smrću Fikrete i Ivana svi smo veliki gubitnici. Neka im je vječna hvala.

Dr. HODIMIR SIROTKOVIĆ

Žalobni zbornice,

U ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a posebno njezina Razreda za društvene znanosti, opraštam se od našeg člana-suradnika dr. Ivana Jelića, znanstvenog savjetnika Instituta za suvremenu povijest.

Dr. Jelić izabran je za člana-suradnika Hrvatske akademije 19. svibnja 1988., na temelju svojega prethodnoga obimnog znanstvenog rada, koji se sastoji od desetak knjiga i stotinjak znanstvenih rasprava i članaka. Težište Jelićeva znanstvenog interesa bilo je usmjereno povijesti radničkog pokreta između dva svjetska rata i razvitku narodnooslobodilačke borbe u Hrvatskoj u drugom svjetskom ratu. U istraživanju te problematike Jelić je pokazao živ interes za sve bitne aspekte tih povijesnih događanja. Istraživanje tih tema rezultiralo je i pokušajima sintetičkog oblikovanja rata i revolucije u Hrvatskoj. Posljednjih godina dr. Jelić je završavao biografsku studiju o hrvatskom nacionalno-revolucionaru Andriji Hebrangu, te opširnu monografiju o hrvatskom nacionalnom pitanju u staroj jugoslavenskoj državi. Nažalost, u ovoj vatrenoj nesreći koja ga je zadesila i ti su rukopisi, čini se, izgorjeli.

Od izbora za člana-suradnika naše Akademije dr. Jelić je aktivno sudjelovao u pripremama znanstvenih skupova iz suvremene povijesti. Bio je organizacioni tajnik znanstvenog skupa o Anti Trumbiću i redaktor knjige zbornika radova koje je Akademija nedavno tiskala o tom istaknutom hrvatskom političaru. Kao organizacioni tajnik aktivno je sudjelovao i u pripremama znanstvenog skupa o braći Antunu i Stjepanu Radiću.

I eto, tragična kob otela nam je našega Ivana u punoj stvaralačkoj snazi. HAZU s pijetetom i poštovanjem odaje počast i zahvaljuje svom članu-suradniku dr. Ivanu Jeliću za njegov znanstveni doprinos radu Akademije u ove četiri godine našega zajedničkog stručnog druženja u njezinu okrilju.

A sada, dopustite mi još, dragi i mili prijatelji, Ivane i Fikrete, da Vam osobno — na ovom mirogojskom rastaništu živih i mrtvih prijatelja — uputim posljednji zbogom. Ljubav Vas je udružila u dug zajednički život, a tragična kob vatrene stihije — u zajedničku smrt. Na policama moje biblioteke ostale su

— na istaknutom mjestu — vaše knjige i rasprave koje sam često čitao, dočitavao ili recenzirao s pažnjom i interesom. Bili ste od one vrste ljudi koja se u radu nikada ne štedi. Marljivi, inicijativni, savjesni, odgovorni i radini, bili ste i u našem prijateljstvu — neponovljivi.

Kad sam jučer u noći, na povratku s puta, saznao kobnu vijest, učinila mi se u prvi mah kao ružan, nevjerojatan san. Nažalost, bila je to kruta zbilja. Tanitin plašt zastro je u zajedničkoj smrti, u pokušaju spasavanja drugoga ljudskog bića, oboje mojih dragih prijatelja. Ostat ćete mi oboje u trajnom sjećanju.

Počivajte u miru!

Dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ

U ime Društva za povjesnicu hrvatsku, bivšeg Saveza povijesnih društava Hrvatske, opraštamo se od vas oboje nakon što smo punih trideset godina radili u njemu zastupajući dostojno dostignuća hrvatske historiografije u zemlji i izvan njezinih granica. Činili smo to i u vremenima koja nam nisu bila naklonjena, u kojima smo u borbi za znanstvenu istinu i dignitet naše struke često morali podnositi i osobne neugodnosti i teškoće.

Upoznali smo se još kao mladi asistenti, u vrijeme kad ste oboje u tadašnjem Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske marljivo stjecali prva znanja našega zanata, kad ste od njega nastojali napraviti umjetnost riječi, bogatstvo duha i snagu istine. Već ste tada odskakali u svojoj sredini ozbiljnošću pristupa, sustavnošću obrade i upornošću traženja novih podataka i tema, ali i osobnom nadarenošću koja je bila odmah zapažena. Već su vam tada mnogi proricali lijepu budućnost povjesničara — ozbiljnih znanstvenika.

Zajednički smo tada obilazili knjižnice, arhive, savjetovanja, znanstvene skupove, katedre na fakultetima i tražili mentore i recenzente, a zapravo redaktore za naše prve, nesigurne, početničke radove. Sjećam se da su naši stari, pokojni profesori, npr. Šidak, Bogdanov, Klaić, Kuntić i ostali, lijepo govorili o vama i isticali vas kao primjer. U našem ste naraštaju u mnogočemu prednjačili, a osobito Ti, Ivane, kad si već 1970. doktorirao, a neposredno prije pokrenuo svoje životno djelo — *Časopis za suvremenu povijest*, i u njemu više od deset godina pomagao razvoj mladih povjesničara.

Kao i svi mi, imali ste i vas dvoje svoje uspone i padove, svoje sumnje i vjere, svoja slavlja i iskušenja, ali ste u svemu znali zadržati mjeru, ljudski i profesionalni pristup. Mnogima ste pomogli lijepom riječju, savjetom, primjerom. Sjećamo se početka teških sedamdesetih godina, kad su mnogi ljudi ostajali pred vratima a njihovi radovi završavali u ladicama, kad su brojna prijateljstva raskinuta a olovni slogovi budućih knjiga i članaka rastaljeni, da su mnogi od nas baš u vašem *Časopisu za suvremenu povijest* našli utočište i mogućnost objavljivanja, a to se osim vas usudio uraditi još samo profesor Jaroslav Šidak u svome *Historijskom zborniku*.

Podsjetit ćemo se na početke osamdesetih kad je nakon političke a ne stručne ili znanstvene procjene Enciklopedije hrvatske povijesti i kulture počela hajka na pojedince-stvaraocce, pa i na vas dvoje, osobito na Ivana. Već ste tada imali hrabrosti progovoriti i napisati istinu o jasenovačkom kompleksu, o pretjeranom broju žrtava, koji je kao sindrom tobožnje hrvatske krivnje godinama nametan javnosti.

Ni tada niste klonuli, niste napustili svoju struku koja vam je donosila samo teškoće. Uzdignuta čela podnosili ste nepravdu koja vam je nanesena. Nikoga niste molili, nikoga opruživali, ni na koga se izgovarali, napustili ste samo institucijsku historiografiju i službene obveze i povukli se u tišinu svoga doma, u dovršenje ladanjske kućice u jaskanskom kraju. I na ta dva mjesta dugo u noć mogli su se čuti tiktakaji vaša dva pisaa stroja. Radom ste odgovorili na zlo koje vam je bilo nametnuto. Bio je to vaš odgovor i vaš »obračun s njima«, a uskoro su nove korice vaših knjiga pokazale plodove besanih noći.

Bez vaših radova o stranačkom životu, o predraću i kompleksnosti drugoga svjetskog rata na području Hrvatske, ne bismo upoznali i otkrili veličinu lijeve, srednje pa i desne hrvatske opcije, na razmeđu dvaju totalitarizama koji su se u to doba nametali. Upozoravali ste oboje u svojim radovima na zlo koje se godinama i desetljećima gajilo u ljudima i narodima, na nezajažljivu želju za osvajanjima, za tuđom zemljom i bogatstvima, na sve ono što danas opet uzima nevine žrtve u našim domovima i zavičajima. Iz te naše povijesti kao da nismo ništa naučili, i zato opet ginu ljudi posvuda a posebno u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini odakle potječu Jelići, u Bosanskoj krajini iz koje su Butići. Dakle, u Turskoj Dalmaciji i Turskoj Hrvatskoj, u obje krajevine odakle ste donijeli sa sobom tvrdoću i postojanost svojih značaja, ali i meko srce naših dvaju naroda koji se opet moraju boriti za opstanak. Čitav vaš život bio je okrenutost drugima, spremnost za pomoć, za odricanje. Pa i vaš tužan i tragični kraj nastupio je zato što ste htjeli pomoći susjedu u nevolji, u vatri koja je progutala i vas i dobar dio vaših najnovijih radova.

Iako ste naoko bili povučeni, rado ste primali kolege i prijatelje na razgovor uz kavu, pa i one koji su bili utučeni, obilježeni ili prokazani. Uz prirodan humor svojih zavičaja, nalazili ste uvijek blagu i toplu riječ za smirenje i utjehu, ukazujući na relativnost i prolaznost svake sile i slave. Uvijek ste težili prema onome što će ostati i kad nas ne bude, a to su bili vaši članci, rasprave, knjige i rukopisi u nastajanju. To su bila naša zajednička veselja, a vaša nerođena djeca, nasljednici koji će ostati u katalozima i policama knjižnica i onda kada više ne bude onih što su pokušali u stvaralačkoj nemoći svoga duha omalovažiti stvaraocce poput vas koji ste imali što pokazati i ostaviti.

Budući da smo živjeli gotovo kao susjedi u novozaagrebačkim naseljima i jaskanskim goricama, rado se sjećam susreta u vašem plamenom progutanom stanu gdje je svako od vas imalo svoj stol, svoje radove i projekte, a pripremali ste knjige koje su imale biti svojevrni znanstveni hitovi o dosadašnjim tabu-temama. Dolazio sam nekoliko puta, uvijek kad sam trebao prijateljski savjet, smirenje i utjehu. I nalazio sam uvijek ono što sam tražio. Najprije smo rekli pokoju o našim vrtovima, o šalama koje su stigle iz Bosne ili »odozgo«, a kad ne bih imao ni jedan »novi«, tada bi Ivan manirom herceg-bosanskog zeta ispričao ono što je znao i prešao nekom istočnjačkom »ohani« filozofijom na stvar koja me je mučila.

U vašem domu uvijek bih našao begovsku promišljenost Fikretinu i gosparski savjet Ivanov, jer je u njemu oduvijek živjela iskonska snaga i mudrost svih »Matana« njegova zavičaja, ali na jednoj višoj, intelektualnoj, a lako prihvatljivoj razini pučke poslovice. Nekoliko je puta tako primirio nemire i neizvjesnosti u meni, a kad sam razmislio, vidio sam da je imao pravo. Zato sam ga, onako u šali, više za sebe, nazvao Ivanom Zlatoustim, zapravo Mudroustim. I danas se toga sjećam i zahvaljujem, iako znam da me ne možete više čuti. Zato mogu oni koji danas misle kao i ja, koji će uspomenu na vaš častan, stvaralački život i tragičan svršetak sačuvati do kraja svoga života.

U posljednjih desetak godina odbijao je Ivan Jelić sve službene dužnosti i počasti, ali jednu ipak nije. Prije nešto više od godinu dana na obnoviteljskoj skupštini Odjela za povijest Matice hrvatske prihvatio se posla u izvršnom odboru Odjela, nakon što je dobio najviše glasova nazočnih. Bio je zamjenik pročelnika, član odbora za pripremu okruglog stola o Slavoniji, Srijemu, Baranji i Bačkoj, član redakcije za pripremu Kninskog zbornika, sudionik nekih skupova i predavač. U posljednjih nekoliko tjedana pripremali smo novu skupštinu Odjela, pa smo se češće sastajali i dogovarali o radu. Nije dočekao skupštinu, izgorio je četiri dana prije, a sinoć smo mu umjesto priznanja za rad izrekli riječi oprostaja.

Radio je također u skupini autora povijesnih udžbenika u »školskoj knjizi«, gdje je uvijek nastojao da se istina o hrvatskoj povijesti što bolje i brže prenese nastavnicima i učenicima. Znajući za teškoće i neugodnosti toga rada, više je puta rekao kako neće dalje raditi, kako treba naći nove ljude, a kad ih jednostavno nije bilo, privoljeli smo ga rodoljubivim razlozima da se prihvati posla. Tako je izradio Povijesnu čitanku za VIII. razred osnovne škole i u nju stavio tekstove koji su u doba nastajanja, u jesen 1990., bili čin građanske hrabrosti, a danas se neki, nakon njegove smrti, nabacuju neistinama i insinuacijama na njegov autorski pristup. Radio je danonoćno i na udžbeniku najnovije povijesti i s njim zajedno sagorio u doslovnom smislu. I sada, kada ne bude njega i njegova rada, mnogi će shvatiti koliko je njegov odlazak i na tom polju nenadoknadiv.

U jesen 1991., u doba najžešćih napada na istočnu Hrvatsku, kad smo osjećali zajedničku potrebu da kažemo kako su naše sjeveroistočne granice oduvijek bile i povijesne i etničke, dakle hrvatske, pisali smo radove na istu temu i međusobno se ispomagali. Objavili smo ih u tisku kao feljtone, a zatim u znanstvenim časopisima. To su bili posljednji Ivanovi radovi, čije objelodanjivanje nije dočekao. Budući da je bio mnogo bliži temi nego ja, pomogao mi je izuzetno mnogo. Učinio je nešto što ga je karakteriziralo kao istraživača. Naime, otkrio je grešku u momu radu i dojavio mi u posljednji čas, pa sam je ispravio u tisku telefonom. Takav je bio Ivan, neponovljiv. Zato sam u svome radu u *Kolu* 5—6 napisao: »Zahvaljujem [...] dr. Ivanu Jeliću, koji mi je pomogao savjetima i podacima prilikom pisanja.« I to nije stigao pročitati, ali ipak treba istaknuti.

I, na kraju: život Ivana i Fikrete Jelić-Butić, njihov znanstveni rad, njihov nezaobilazni prilog hrvatskoj povijesnici, a posebice njihova smrt, zajednička kao i život i stvaralaštvo, to je simbioza dviju naravi, nacija, kultura, dviju ličnosti, ali jednog srca i duše, primjer koji treba pamtiti i slijediti.

Znam da su u časovima odmora, više onako za sebe, za svoju dušu, bili zaljubljenici lijepe riječi, poezije. Čuo sam da su posebno voljeli Maka Dizdara, Hercegovca, hrvatskog književnika koji je na svoj način spajao i njihova dva zavičaja, naroda i domovine. I zato, znajući da bi to rado slušali, izreći ću im uz oproštaj njegovu Modru rijeku koja predstavlja vječno traženje. Da, i u životu Fikrete i Ivana bila je jedna modra rijeka, a sada: »Valja nama preko rijeke!« Možda će s onu stranu naći svoj mir, i dženet i raj. Zaslužili su ga!

Mr. BERISLAV JANDRIĆ

Cijenjena rodbino, dragi kolege, suradnici i prijatelji,

Okupili smo se u povodu tužne i svima nama još neprihvatljive istine da među nama više nema naših dragih kolega Fikrete i Ivana, ljudi koje smo neizmjereno cijenili, voljeli i s kojima smo proveli u radu i druženju sve ove godine.

Oni su za nas svaki ponaosob i zajedno neizmjeran ljudski gubitak, a u hrvatskoj historiografiji ostavili su za sobom zadugo nenadomjestiv znanstveni prostor.

Dr. Ivan Jelić rođen je 1933. u Zagvozdu kraj Imotskog. Diplomirao je i potom doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1970. godine. U Institutu radi od njegova osnutka 1962. godine obavljajući niz odgovornih znanstvenih dužnosti poglavito u svojstvu voditelja znanstvenog odjela novije hrvatske povijesti i glavnog urednika *Časopisa za suvremenu povijest*.

Dr. Fikreta Jelić-Butić rođena je 1934. u Banjaluci. Završila je povijesne studije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1958. godine. Doktorirala je 1975. Svojim plodnim znanstvenim radom u struci Ivo i Fikreta postižu najviša znanstvena zvanja.

Mogućnost povijesnih sinteza u pravilu nadilazi jednokratnost ljudskog života; no kad je riječ o Ivanu Jeliću, vrsnom historičaru, samoprijegornom istraživaču novije povijesti, cjelokupno znanstveno djelo upućuje na isprepletenost istraživačkog predloška s promišljanjem povijesne cjeline. I u složenim političkim okolnostima znao je očuvati dostojanstvo povijesne znanosti. Zbog toga historiografski opus dr. Ivana Jelića ima trajno značenje ne samo za recentnu znanstvenu javnost, koja će ga znati vrednovati, već posebno za nas, njegove suradnike, koji želimo ustrajati na pregnućima najbolje historiografije.

Dr. Fikreta Jelić-Butić svojom se lucidnošću i serioznim pristupom nametnula kao poznato ime povijesne struke već prvim radovima. Dotad prijeporne teme iz hrvatske povijesti, poput kontrarevolucije u drugom svjetskom ratu, njezinom su zaslugom dobile na razumljivoj smisaonoj povezanosti izlazeći iz kruga dotad u pravilu političkih opcija i prosudbi.

Uvijek zazirući od dnevnopolitičkih čarki i ambicija kratkog dosega strogo je dijelila znanstveno od političkog. Njezin znanstveni rad krasi analitičnost i razložnost, a znanstvena verifikacija stručnjakâ u zemlji i inozemstvu nalazi u njezinu istraživanju potrebnu argumentaciju.

Draga rodbino i prijatelji,

odlazak naših dragih kolega za sve nas je neizmjereno tužan — opraštajući se od njih nosi nas spoznaja i nada da na njihovim životnim i stručnim pregnućima možemo dalje graditi.

Bili su nam uzor.

SURADNICI U OVOM BROJU

- Agičić Damir*, mladi istraživač, Filozofski fakultet, Zagreb
Čebotarev Andrej, mladi istraživač, Institut za suvremenu povijest, Zagreb
Irvine dr. Jill, docentica, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta Oklahoma, Norman, USA
Jandrić mr. Berislav, znanstveni asistent, Institut za suvremenu povijest, Zagreb
Janjatović dr. Bosiljka, znanstvena savjetnica, Institut za suvremenu povijest, Zagreb
Kisić-Kolanović dr. Nada, viša znanstvena suradnica, Institut za suvremenu povijest, Zagreb
Knezović dr. Zlata, viša znanstvena suradnica, Institut za suvremenu povijest, Zagreb
Kudelić Zlatko, profesor povijesti, Gimnazija, Krapina
Matković dr. Hrvoje, umirovljeni sveučilišni profesor, Zagreb
Mijatović Anđelko, profesor povijesti, Ured Predsjednika Republike Hrvatske, Zagreb
Sentić Marija, profesorica povijesti, Institut za suvremenu povijest, Zagreb
Sobolevski dr. Mihael, viši znanstveni suradnik, Institut za suvremenu povijest, Zagreb
Strčić dr. Petar, ravnatelj Arhiva HAZU, Zagreb